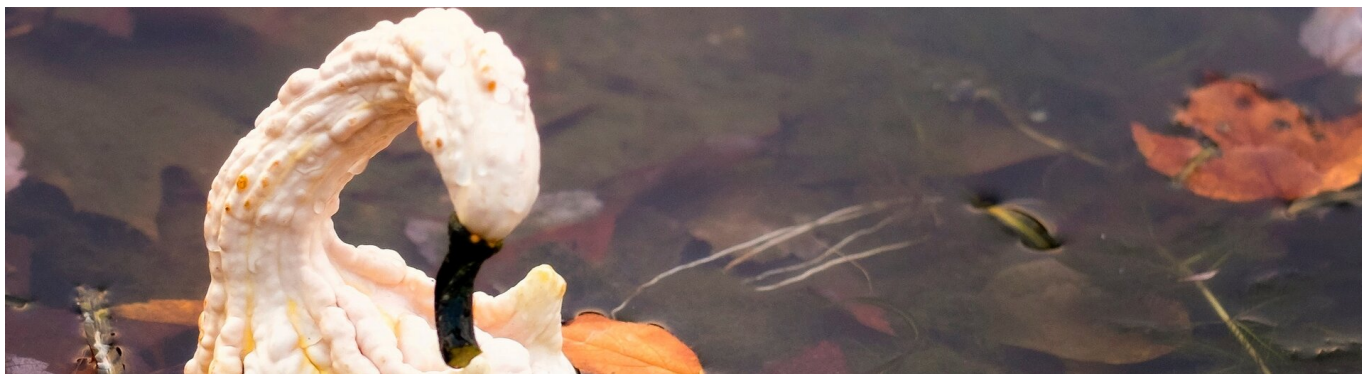
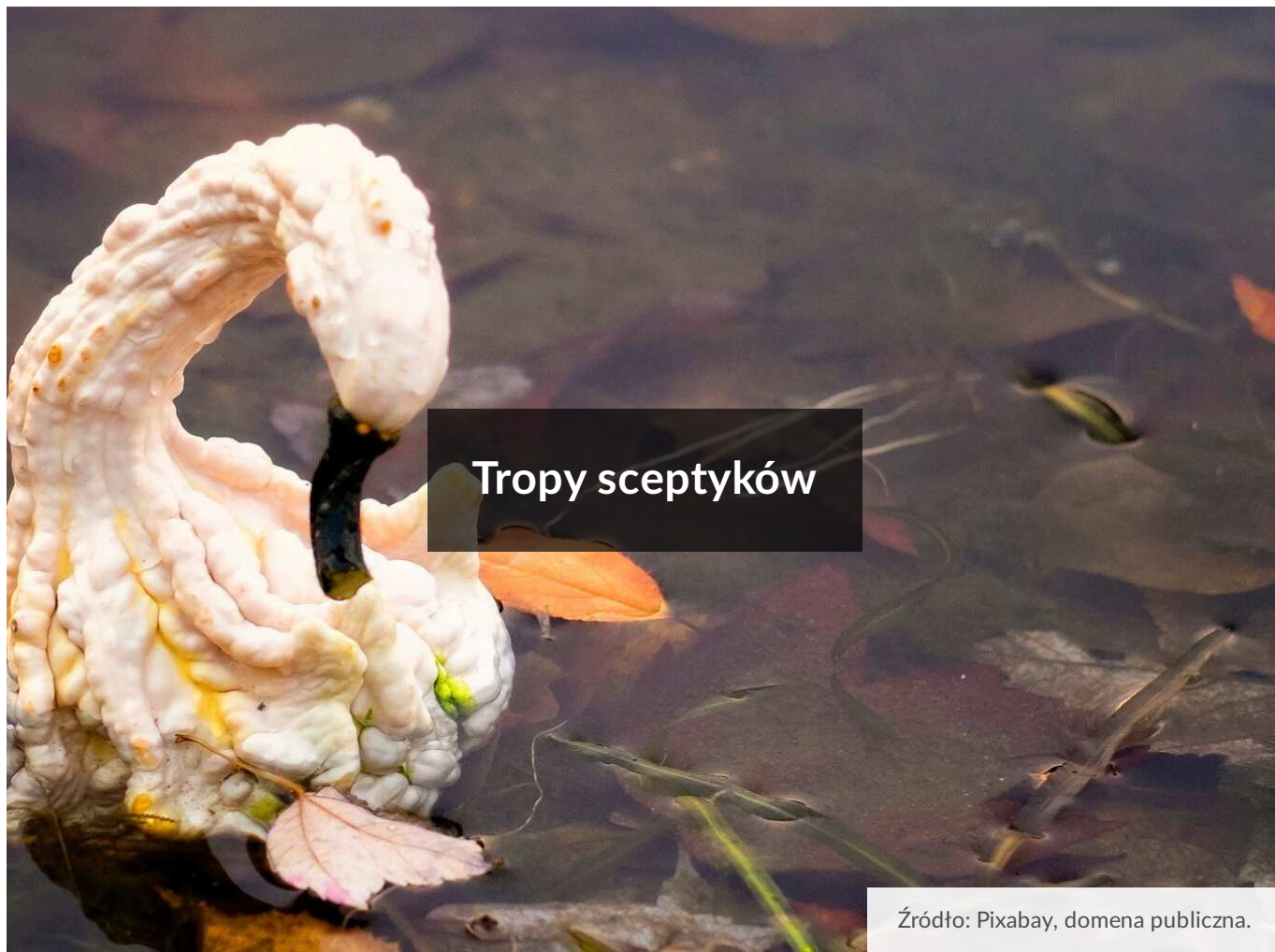

Tropy sceptyków

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Tropy sceptyków

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Sceptycyzm był jednym z trzech dominujących nurtów filozofii epoki hellenistycznej. Obok stoicyzmu i epikureizmu prezentował drogę, jaką powinien podążać człowiek, aby osiągnąć życie spokojne, a zatem szczęśliwe. Oryginalność ruchu polegała na tym, że nie dawał gotowych rozwiązań, kazał jedynie gromadzić informacje o otaczającym świecie, aby później – zawiesić osąd, nie wyciągać żadnych konstruktywnych wniosków. Te bowiem wikłałyby ludzi w intelektualne labirynty i czyniły życie nieznośnym. Jednak jakie argumenty przemawiały za takim podejściem do życia i świata?

Twoje cele

- Przypomnisz sobie główne założenia antycznego ruchu sceptycznego.
- Przeanalizujesz dziesięć tropów sceptycznych.
- Wyjaśnisz na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń.
- Nauczysz się sceptycznej metody oceniania ludzkiego postrzegania świata.

Przeczytaj

Przypomnij sobie sylwetki głównych przedstawicieli sceptycyzmu. Rozważ, czy pamiętasz, kim byli Pirron i Tymon, Arkezylaos i Karneades. Oceń, czym różnił się pirronizm od akademizmu.

Historia ruchu sceptycznego

Za ojca sceptycyzmu uznawany jest Pirron z Elidy (ok. 360–ok. 285 r. p.n.e.), który wyłożył podstawowe założenia nurtu, a także wynikające z nich pojęcia moralno-praktyczne, takie jak *apatia* (nieorzekanie), *afazja* (nieodczuwanie) i *ataraksja* (niewzruszoność). Łącząc swoją naukę względem świata i wszelkich wydarzeń z postawą człowieka zdystansowanego i mądrego, przez co zyskał wielu uczniów, w tym Tymona z Fliuntu (325–235 r. p.n.e.), który bronił jego myśli, a dzięki pisanim satyrom wyśmiewał „dogmatyków”, tzn. filozofów artykułujących stanowcze twierdzenia odnośnie człowieka i rzeczywistości.

Ruch sceptyczny nie był jednorodny. Co prawda wszyscy jego przedstawiciele szli drogą wyznaczoną przez Pirrona i rozbudowywali jego argumentację, a cały nurt zwano przez to „pirronizmem”, jednak z czasem zaczęto rozróżniać „pirronizm” właśnie, będący praktyczną postawą względem świata, i „akademizm” – formę sceptycyzmu uprawianą w platońskiej Akademii. Arkezylaos z Pitane, scholarcha (dyrektor) Akademii, używał sokratejsko-platońskiej metody dialektycznej, prowadził dialog z rozmówcą w taki sposób, aby stale zbijać jego twierdzenia. Dzięki Arkezylaosowi akademizm stał się zwartym i spójnym zespołem twierdzeń stanowiących broń przeciw dogmatykom i ich tezom. Jednym z jego następców na Akademii był scholarcha Karneades z Cyreny (214–129 r. p.n.e.), który nieco odświeżył akademicki sceptycyzm i skupiał się zwłaszcza na intelektualnych sporach ze stoikami. Ci bowiem uważali, że ich twierdzenia są spójne oraz racjonalne, a także dające się udowodnić.

Epoka hellenistyczna w filozofii trwała aż po kres antyku, zatem sceptycyzm, *stoicyzm* i *epikureizm* pozostały jej dominującymi formami. Nie oznacza to jednak, że nie przechodziły one przez pewne historyczne zmiany. Pewne odświeżenie nauki sceptycznej sprawia, że można mówić o tak zwanym „młodym sceptycyzmie”, „trzecim sceptycyzmie” lub nawet o „neosceptycyzmie”. Jego przedstawiciele dzielili sceptyczną naukę moralną i przyjmowali ją bez zastrzeżeń, skupili się więc na usystematyzowaniu i podsumowaniu argumentów dotyczących niemożliwości poznania świata, spisując je jako listy tzw. „tropów”. Najbardziej znanymi spośród przedstawicieli tej filozofii są m.in.: Ainezydem

z Knossos (żył prawdopodobnie w I w. p.n.e.), Agrypa (działał na przełomie I i II w.) i Sekstus Empiryk (działający na przełomie II i III w.).

Dziesięć tropów sceptyków

Najbardziej zwarty i wyczerpujący w poglądach okazał się neopirronizm, który przedstawił najpełniejszą wykładnię idei całego ruchu. Do grona jego przedstawicieli należał wspomniany już Ainezydem. Zawdzięczamy mu listę dziesięciu dowodów, zwanych po prostu „tropami”, które podważają możliwość poznania świata poprzez zmysły.

Przeanalizuj poniższą listę tropów Ainezydema. Rozważ, czy ich następowanie po sobie jest logiczne i spójne. Zastanów się, czy filozof wyczerpał wszystkie możliwości błędów wynikających z poznania zmysłowego. Oceń także, czy niektóre tropy, ze względu na podobieństwo, dają się zredukować do innych.

Tropy Ainezydema

1. Różne gatunki istot odmiennie postrzegają ten sam przedmiot, gdyż mają inaczej zbudowane narządy poznawcze.

Jeden z najdoskonalszych narządów węchowych w świecie zwierząt to psi nos.
Źródło: Piotr Grzywocz, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Człowiek posiada ok. 5 mln komórek węchowych, zaś pies – 200 mln. Psy zatem mają niewyobrażalnie lepszy węch, człowiek jednak dostrzega szerszą gamę barw, a pies nie widzi kolorów zielonego i czerwonego, odbiera je w odcieniach żółci, niebieskiego i szarości.

2. Nawet ten sam gatunek (np. różni ludzie) inaczej postrzega ten sam przedmiot.

3. Ten sam człowiek odmiennie postrzega daną rzecz różnymi zmysłami.

4. Bywa, że tym samym zmysłem człowiek postrzega konkretną rzecz w inny sposób.

5. Ta sama rzecz bywa postrzegana inaczej, w zależności od swego położenia i warunków jej postrzegania.

6. Żadnej rzeczy nie postrzegamy w sposób bezpośredni, lecz zawsze w pewnych warunkach, co utrudnia jej poznanie.

7. Te same rzeczy wywołują inne wrażenia zmysłowe w zależności od ich ilości, układu itp.

8. Postrzeżenia zależą od natury i kondycji postrzegającego oraz warunków, w jakich przedmiot jest postrzegany.

9. Na nasze postrzeganie danej rzeczy zawsze ma wpływ to, ile razy i w jaki sposób ją wcześniej postrzegamy.

10. Na sądy o przedmiotach wywierają wpływ nasze przekonania, obyczaje, wierzenia i wychowanie.

Empiria i rozum

Dla sceptyków było jasne, że jeśli nie jest się w stanie poznać świata, to nie można także dojść do pewnych wniosków na jego temat. Zmysły dostarczają bowiem rozumowi wadliwy materiał do rozważań. Ponadto rozum, ze swej natury równie nieskuteczny, zawsze popada w jeden z trzech błędów.

1. Błędne koło – gdy za pomocą jednej tezy udowadnia się drugą, a następnie drugą tezę tłumaczy się, używając pierwszej. W rzeczywistości w taki sposób nie udowadnia się niczego.
2. *Regres ad infinitum* – aby wytłumaczyć pewne pojęcie używa do tego innych pojęć, więc najpierw należy udowodnić te pojęcia za pomoc kolejnych pojęć itd.
3. Arbitralność spostrzeżeń – wynika stąd, że na rozumowanie ma wpływ punkt widzenia, przez co nie da się uprawiać namysłu niezależnego od przekonań i interesów.

Z całości tych rozważań wynika ogólny wniosek sceptyków: obserwuj świat, nagromadź możliwie dużo informacji o nim, a potem – zawieś osąd, nie wyciągaj żadnych wniosków na temat rzeczywistości i rzeczy, które w niej odkrywasz, aby nie wikłać się

w bezproduktywne rozważania. Tylko w zgodzie z tą postawą życie będzie spokojne, więc szczęśliwe.

Słownik

afazja

(gr. ἀφασία – niemówienie, nieorzekanie) cecha typowa dla filozofii sceptycznej, polega na niewyrażaniu opinii w żadnej kwestii i zawieszaniu osądu

apatia

(od gr. ἀπάθεια, *apateia* – nieodczuwanie, nieodczuwalność) cecha typowa dla nurtów filozoficznych epoki hellenistycznej, zwłaszcza dla stoicyzmu i sceptycyzmu; polega na nieodczuwaniu emocji i uczuć, dzięki czemu zachowuje się duchową niezależność od świata

ataraksja

(gr. ἀταραξία – niewzruszenie, niewzruszoność) cecha typowa dla nurtów filozoficznych epoki hellenistycznej, zwłaszcza dla stoicyzmu i sceptycyzmu; polega na zachowaniu niewzruszoności względem otaczającego świata, tzn. względem wydarzeń, które mają miejsce; oznaka duchowej niezależności człowieka

epikureizm

jeden z trzech głównych nurtów filozofii okresu hellenistycznego, zainicjowany przez Epikura z Samos; w myśl tej doktryny w życiu powinno się zaspokajać tylko naturalne, niezbędne dla życia potrzeby i tylko z nich czerpać przyjemność (tzw. hedonizm umiarkowany); Epikur nauczał w swoim ogrodzie, do którego mógł wstąpić każdy przechodzień, aby nieco odpocząć, napić się wody i wziąć udział w przyjemnych, intelektualnych rozmowach

stoicyzm

(gr. ἡ στοὰ ἡ ποικίλη, *he stoa he poikile*) jeden z trzech głównych nurtów filozofii okresu hellenistycznego, zainicjowany przez Zenona z Kition; system filozoficzny głoszący atomizm i zasadę niewzruszoności – nieodczuwania żadnych emocji, życia zdystansowanego do spraw bieżących i wyobcowania; Zenon nie był Ateńczykiem, nie mógł więc nabyć w mieście budynków do stworzenia własnej szkoły, wykładał zatem w bramie prowadzącej do miasta; nazwa nurtu pochodzi od greckiego określenia „brama malowana”

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższy schemat ukazujący tropy sceptyka Agrypy. Rozważ, na ile pokrywają się one z tropami Ainezydema.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Zastanów się, czy można wskazać inne tropy dopełniające poniższy podział.

Polecenie 3

Jeszcze raz przeanalizuj trzeci trop z multimedium. Podaj własny przykład względności spostrzeżeń, który będzie ilustrował którąś z ukazanych przy nim sytuacji.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż, które zdanie jest niezgodne z nauką sceptyków.

☐ Sceptyk musi zawiesić osąd we wszystkich możliwych kwestiach.

☐ Rozum nie jest w stanie wyciągać poprawnych wniosków o świecie.

☐ Zmysły nieustannie mają ludzi.

☐ Sceptyk nie ma być szczęśliwy, ma być spokojny.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tekst odpowiednimi słowami.

Sceptycyzm powstał w epoce i był jednym z dominujących wówczas nurtów filozoficznych. Inicjator ruchu to , który wyłożył jego główne twierdzenia. Swoich przeciwników sceptycy nazywali i zwalczali ich z perspektywy własnego stanowiska. Najmocniej atakowali , którzy głosili pełną racjonalność swych tez.

stoików

greckiej

teoretykami

racjonalistami

helleńskiej

Tymon

akademików

Arkezylaos

hellenistycznej

epikurejczyków

dwóch

Pirron

trzech

dogmatykami

czterech

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj odpowiednich przedstawicieli do konkretnego nurtu sceptycyzmu.

pirronizm

Ainezydem z Knossos

Agrypa

Tymon z Fliuntu

Pirron z Elidy

Sekstus Empiryk

akademizm

Karneades z Cyren

Arkezylaos z Pitane

neosceptycyzm

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawne zdania.

☐

Tropy Ainezydema dotyczą tylko kwestii empirycznych (mamienia ludzi przez zmysły).

☐

Tropy Agrypy dotyczą zarówno zagadnień empirycznych (zmysłów), jak i racjonalnych (niemocy rozumu).

☐

Ze względu na wewnętrzną różnorodność ruchu, wczesny sceptycyzm dzieli się na pirronizm i akademizm.

☐

Błędne koło i *regres ad infinitum* polegają na niemożliwości ustalenia poprawnych przesłanek.

☐

Pierwszym sceptykiem akademickim był Karneades.

Ćwiczenie 5

Podaj własny przykład błędnego koła w rozumowaniu, który będzie zgodny ze sceptycznym rozumieniem tego pojęcia.

Ćwiczenie 6

10. trop Ainezydema i 1. trop Agrypy mówią o tym samym: przedmioty są odmiennie postrzegane w zależności od wychowania, obyczajów, wiary i przekonań osoby je postrzegającej. Wskaż własny przykład ilustrujący treść tego tropu.

Ćwiczenie 7

Podziel tropy Ainezydema na podmiotowe (wynikające ze słabości poznawczych obserwatora) i przedmiotowe (wynikające ze złożoności i niejasności rzeczy poznawanych).

Podmiotowe:

7. Rzeczy są różnie postrzegane w zależności od ich relacji, ilości, jakości itd.

Przedmiotowe:

3. Rzeczy są różnie postrzegane przez różne zmysły.

6. Rzeczy są różnie postrzegane w zależności od środowiska, w jakim je poznajemy.

2. Rzeczy są różnie postrzegane przez różnych ludzi.

1. Rzeczy są różnie postrzegane przez odmienne gatunki.

8. Rzeczy są różnie postrzegane w zależności od sytuacji, w jakich je poznajemy.

9. Rzeczy są różnie postrzegane w zależności od tego, jak wcześniej były postrzegane.

4. Rzeczy są różnie postrzegane w zależności od sytuacji postrzegającego.

Ćwiczenie 8

Podaj definicje pojęć znanych ci z treści lekcji i słowniczka: *afazja*, *ataraksja*, *apatia*.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Tropy sceptyków

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

X. Tropy sceptyczne jako ponadczasowe wyzwanie dla epistemologii. Uczeń:

- 1) wyjaśnia na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń;
- 2) identyfikuje na wybranych przykładach regres, błędne koło oraz arbitralność w uzasadnieniu;
- 3) rozważa problem, czy jest możliwe usunięcie niezgodności poglądów między ludźmi;
- 4) analizuje pytanie „czy osiągnięcie wiedzy jest możliwe?” oraz w jego kontekście rekonstruuje epistemologiczny spór między dogmatyzmem a sceptycyzmem.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Przypomnisz sobie główne założenia antycznego ruchu sceptycznego.
- Przeanalizujesz dziesięć tropów sceptycznych.
- Wyjaśnisz na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń.
- Nauczysz się sceptycznej metody oceniania ludzkiego postrzegania świata.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;

- rozpoznaje znaczenie filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- lego logos;
- schemat interaktywny.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Tropy sceptyków*. Po zapisaniu tematu lekcji, nauczyciel rzuca kostkę do jednego z uczniów i prosi go o złapanie oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie, które na niej zobaczył. Pytania na ściankach kostki:
 - *Co cię zainteresowało w tym temacie?*

- *Jak wytłumaczysz koledze/koleżance, dlaczego ten temat jest ważny?*
- *O czym, twoim zdaniem, będzie ta lekcja?*
- *Jakie masz pytania związane z tym tematem?*
- *Co już wiesz na ten temat?*
- *Znak zapytania (uczeń sam wybiera pytanie, które chciałby zadać).*

Następnie uczeń odrzuca kostkę do następnej osoby.

Faza realizacyjna

1. **Lego logos.** Uczniowie dobierają się w pary. Każda para losuje jeden z tropów Ainezydema. Uczniowie zapoznają się z treścią zawartej w zakładce „Przeczytaj”. Następnie układają konstrukcje z klocków Lego, odzwierciedlające znaczenie wylosowanego tropu. Każda para prezentuje swoją konstrukcję, przedstawiając jednocześnie sposób odczytania tekstu.
2. Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Uczniowie analizują listę tropów Ainezydema. Nauczyciel prosi, aby rozważyć, czy ich następowanie po sobie jest logiczne i spójne, następnie prosi, aby uczniowie zastanowili się, czy filozof wymienił wszystkie argumenty przeciwko poznaniu zmysłowemu oraz ocenili, które z tropów można zredukować do innych. Ustna prezentacja na forum klasy efektów pracy poszczególnych grup.
3. **Praca z multimediami.** Praca w grupach. Uczniowie zapoznają się ze schematem interaktywnym, który prezentuje tropy sceptyka Agrypy. Zadaniem uczniów jest rozważenie, na ile pokrywają się one z tropami Ainezydema oraz refleksja, czy można wskazać inne tropy dopełniające poniższy podział, które w nim nie wystąpiły. Ustna prezentacja na forum klasy efektów pracy poszczególnych grup.
4. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Realizacja zadań interaktywnych nr 1, 2, 3, 4 i 6. Uczniowie samodzielnie rozwiązują zadania od najłatwiejszego do najtrudniejszego. Nauczyciel omawia wyniki wspólnie z klasą.

Faza podsumowująca

1. W ramach podsumowania nauczyciel prosi uczniów, by każdy z nich ułożył krzyżówkę (krzyżówka ma odnosić się do zagadnień poruszanych na lekcji). Następnie uczniowie wymieniają się krzyżówkami i je rozwiązują. Nauczyciel czuwa nad poprawnością wykonania zadania.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: Jak przekonać starożytnego sceptyka, że człowiek może zdobywać wiedzę. Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- Abriszewski K., *Sceptycyzm jako pozytywne stanowisko epistemologiczne*, „Toruński Przegląd Filozoficzny” 2007, t. 7/8, s. 225-240.
- Puczyłowski T. A., *O argumencie z niewiedzy i logice sceptycyzmu*, „Przegląd Filozoficzny” 2011, nr 2, s. 213-227.
- Ziemińska R., *Historia sceptycyzmu: w poszukiwaniu spójności*, Toruń 2013.
- Ziemińska R., *Spójność starożytnego sceptycyzmu*, „Przegląd Filozoficzny” 2010, nr 1, s. 147-163.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Schemat” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.